

Tizenhatodik évfolyam.

1902.

10. füzet.

ARMENIA

MAGYAR-ÖRMÉNY HAVI SZEMLE.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos :

SZONGOTT KRISTÓF.

SZAMOSÚJVÁR,
Todorán Endre „Aurora” könyvnyomdája.
1902.

T a r t a l o m.

Egy eszménykedő ügyvéd. — Voith Miklós. — Szongott Kristóftól.

Lukácsi Kristóf levelei Torma Károlyhoz. — E. L. drtól.

A költő (Költemény örményül). — Patrubány Lukáestól.

Övmények Magyarorszáiban a XIV. és XV.-ik században.

— Mály Istvántól.

Megnyugovás. (Költemény). — Jösa Jánostól.

A magyarhoni örmények ethnographiája. — Tizennegyedik közlemény. — Szongott Kristóftól.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Kossuth Lajos és az irgalmas szerzetes.
Mályás magyar király.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

„Hájábádum“.

Uj örmény lap.

KÖZGAZDASÁGI ÉLET.

A szőlő eltartása.

A halászat Romániában.

MI UJSÁG AZ ÖRMÉNY VILÁGBAN?

A párizsi örmények temploma.

Örmény árvaház Páris körzetében.

„Az „Armenia“ előfizetési ára egész évre 8 korona, fél évre 4 korona, egyes füzet ára 80 fillér.

Voith Miklós tiszti ügyész.

Egy eszménykedő ügyvéd.

— Voith Miklós. —

Hazánk összes helységei közül alig csak néhánynak adott a Gondviselés egy-egy Voith Miklóst; ebből a fajtaból nekünk is csak egy jutott . . . És — fájdalom! — ezt az egyet is elveszteitük.

A rendszeretnek, a pontosságának, az ernyedetlen munkásságnak mintaképe volt. Nem volt kiváló talentum; de azért dolgait jól végezte. Becsületes munkásságával szép vagyonra tett szert, de senkinek sem vette ki kezéből a kenyeret. Uri házat tartott; de irgalmasságot gyakorolt a szegénységgel. Nem volt előtte ismeretlen a Szentírásnak ezen mondata: „Nem csak kenyérral él az ember, hanem Isten minden igéjével“; azért nem vetette

meg ugyan a realiákat, de hevült az eszményekért is: pártolta, előmozdította mindazt, a mi szép, jó és nemes.

Volt idő, midőn minden egyesületnek, melyek városunkban keletkeztek (társalkodó-kör [casino], dalzene-egylet, tűzoltó-egyesület, műkedvelő-társulat stb.) elnöke vagy igazgatója volt. Ezen egyesületek gyűléseiről egyszer sem maradt el; legkorábban ő ment el a gyűlésre . . . Ha néha napján ügyvédi dolgai és a „nobile officium“ teendői közt kellett választania, inkább elhanyagolta az ő dolgát, de a nobile officiummal járó fizetéstelen teendőket mégis elvégezte — pontosan. Volt olyan nap is, midőn több ülést kellett tartania: egyikről sem feledkezett meg.

Jó családapa volt: gyermekeit jó nevelésben részesítette. Mindkét leányát férjhez adta — jól. Hat fia közül egyik törvényszéki bíró (dr. Voith Gerő, Székely-Udvarhely), másik orvos (dr. Voith Mihály, Szamosújvár), a harmadik minta-gazdaságot folytat (Voith Manó, Mezőség), a negyedik és ötödik gyógyszerész (Voith József és Ferencz), végre a hatodik kereskedő (Voith Miklós, Kolozsvár). Nagyrabecsülte gyermekeinek tanárait, tanítóit, tanítónőit. Mikor gyermekei iskolában jártak, egy év sem mult el, hogy — tisztelete jeléül — az igazgatót, a tanári kart, a tanítókat és tanítónőket meg ne hívta volna a farsang napjaiban uri asztalához. Még a nagy Lukácsi is jól találta magát barátságos házábanál.

Szerette a latin szertartást. Nemcsak confrater, de a helybeli Szent-Ferencz-rendi zárdatemplomnak, melynek karzatáról sokszor énekelt nagyhét napjai alatt „lamentacio“-t, főgondnoka volt; mégis legjobban az örmény szertartást szerette. Nem egyszer mondotta: „Ha imádkoznom kell, imádkozom az én templomomban!“ Szépen össze tudta egyeztetni az örmény és magyar hazafiságot. 1848—49-ben beállott honvédeknek és rövid idő múlva hadnagy lett. Büszke volt tiszti rangjára. Ünnepeyes alkalmakkal szívesen járt — egyenruhában.

A városnak 41 éven át tiszti ügyész, a Ferencz József-rend lovagja, a szamosvölgyi-vasút igazgatósági tagja volt.

Elnöke volt a központi bizottságnak is . . . Midőn dr. Molnár Antalt a hetvenes évek elején első ízben választottuk

meg országgyűlési képviselőnké, választás után közvetlenül a bizottság és a nép, felejtetlen képviselőnk lakására ment, hogy átadja a megbízó-levelet. A választási elnök: Voith Miklós már meg is szólítja a szeretett képviselőt: „Tisztelt képviselő úr! . . .“ De eláll a szó ajkain. Megpróbálkozik még egyszer: „Tisztelt képviselő úr! . . .“ Most se megy... Erre megszólal az ékesszóló Molnár: „Az érzeménynek nincs szava, tartja a közmondás. A választási elnök úr sem volt képes kifejezést adni öröm fakasztotta nemes érzelmeinek, melyek jó keblét dagasztják . . .“ és egy olyan sikerült beszédet rögtönzött, mely ritkította párját . . .

A tavaly őszszel még Voith Miklós adta át dr. Molnár Antalnak a választásról szóló jegyzőkönyvet.

— Ez lesz az utolsó mandátum, mit Önnek kezéből Miklós bácsi elfogadok. Érzem, hogy nemsokára . . .

— Neked még élned kell. A természet rendje szerint én, ki sokkal öregebb vagyok, kell hogy megelőzzelek . . .

De az atyáskodó Gondviselés előbb Molnárt szólította ki és utána kilencz hónapra elvitte a halál angyala a 85 éves ernyedetlen munkásságú Voith Miklóst is. Elnémultak tehát mind a kettőnek ajkai — örökre; de beszélnek helyettök a maradandó érdemek és a jótettek számtalan sorozata, melyek áldott emléküket sokaig fentartják!

Szongott Kristóf.

Lukácsi Kristóf levelei Torma Károlyhoz.

I.

Méltóságos Főispán Ur!

A megküldött előfizetési pénzt 6 frt 40 kr. köszönettel vettem.

Az eddig megjelent „Historia Armenorum Transilvaniae“ és „Adalékok stb.“ czimű könyveket itten tisztelettel küldöm Nagyságodnak.

Magyar östörténelmi munkám kiadása úgy látszik némi késedelmet fog szenvedni, a mennyiben a bejelentett aránylag igen csekély számú megrendelések és előfizetések

után itélve ez uton a nyomtatási költségek fedezése alig remélhető. Gróf Karátsonyi Guidó pedig, ki pár évvel ezelőtt Mecaenásnak ígérkezett, külföldre utazott.

Egyébaránt szíves pártfogásába ajánlott megkülönböztetett tisztelettel maradok

Méltóságos Főispán Urnak

Szamosújvárt 1868 év Nov. hó 9-én

alázatos szolgálja

Lukácsi Kristóf plébános.

II.

Méltóságos Főispán Ur!

Munkám, melyre Méltóságod előfizetni méltóztatott, megjelent s annak egy példányát alázatos köszönetem nyilvánítása mellett küldöm.

Reméllem, hogy a méltóságos Főispán Ur, mint a történelmi régiségek szakavatott kedvelője és buvára, élvezettel fogja azt forgatni.

Magamat Méltóságod kegyébe ajánlva megkülönböztetett tisztelettel vagyok

Méltóságos Főispán Urnak

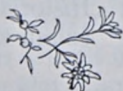
Szamosújvárt 1870 év aug. 26-ikán

alázatos szolgálja

Lukácsi Kristóf.

(A „Magyar Nemzeti Múzeum“ könyvtárának irodalomtörténeti levélgyűjteményéből).

E. L. dr.

A költő.

(Költemény örményül.)

Բանաստեղծը.

*Բանաստեղծը գուշակ է,
Որ լուս գիտէ՛ զասագասն,
Կըտենանու եւրս զանցեալը,
Եւ կընայի ըզննորիւն.*

*Բանաստեղծը ակն, ունկն,
Եւ քերտն է մէկ ազգի,
Որ, եթէ մեծ վտանգ է,
Գուշակելով կըխօսի.*

*Բանաստեղծը արծիւ է
Եւ իրեն գրիչ է փետուր . . .
Ինչ որ ինքը կըխօսի,
Ճոցերուն է վտտոց հուր.*

*Հայ երգիչները, երգեցէր
Երգ մը սրբաւոր, ցաւալի,
Գուշակելով նոր դար մը,
Երջանիկ եւ շտորալի . . . :*

Ղուկաս Բաղրուպանեան.

Քանասձյեղծէ.)*

Քանասձյեղծէ կսագ է,
Վար լավ կիւ՛ ձաբակն,
Գեճեսնս յեւէ՛ ձանչեալէ
Յէ՛ յե՛նայի է՛նէրցան.

Քանասձյեղծէ ա՛ցեն, սնցեն
Յէ՛ յերան է մե՛ց աճի,
Վար, յեթէ մյ՛ճ յե՛տանք է,
Կսագելավ գե՛տոճի.

Քանասձյեղծէ ա՛րձիւ է
Յէ՛ յիրեն կրի՛ւ է փե՛տուր . . .
Ինշ վար օնկէ՛ գե՛տոճի,
Ծաչէրսն է վարաչ հուր.

Հայ յերկիւնիւնիւն, յերկե՛շեհի,
Յեր մէ՛ ձե՛տուր, ձիւհա՛լի,
Կսագելավ յար տար մէ,
Յերճանից յե՛ տարհալի . . . :

Budapest. Pátrubány Lukács.

Örmények Magyarországon a XIV. és XV-ik században.

Köztudomású, hogy a hazai örménység zöme a XVII. században költözött be országunkba. De az a ténykörülmeny sem ismeretlen, hogy 1672 előtt is több örmény család jött be Magyarországra, mely családok

*) A költő jós, ki jól tudja a jövőndöt; látja a multat is, és nézi a jelenet. — A költő egy nemzetnek szeme, füle és szája, ki (akkor), ha nagy a veszély, jövőndölve beszél. — A költő sas, és írótolla a szárny; a mit ő mond: az kebelében égő tűz. — Örmény énekesek! énekeljeteک egy szomorú, fájdalmas éneket, jövőndölve egy új, boldog, várva-várt (örvendetes, víg) századot.

részben megtartották örmény nemzetiségüket, azonban a legnagyobb rész beolvadt a magyarságba s így ezeknek a nyoma is elveszett. Hogy ez tényleg úgy volt, igazolják az alábbi adatok, a melyek egy a XIV. század vége felé s a XV. században szerepelt örmény származású egyénre vonatkoznak.

Ugyanis a „*Matricula universitatis (Viennensis) prima*“ című s az 1377—1420-ig terjedő időben a bécsi egyetemen beiratkozva volt hallgatók névsorát magában foglaló anyakönyv szerint, mely jelenleg is a bécsi cs. és kir. egyetem levéltárában őriztetik, az 1399 évi téli félévben a bécsi egyetemen többek között egy: *Johannes¹⁾ Armenus de septem castris* nevű hallgató is szerepel.

Ugyanezen örmény származású János nevű egyénre vonatkozólag, a bécsi császári és királyi udvari könyvtárban 12.515 szám alatt őrzött és „*Acta antiqua facultatis artium studii Viennensis*“ című papircodex a következő adatokat tartalmazza:

1396-ban: „*Vicesima prima die Decembr. congregatio facultatis artium. . . ad videndum et incipiendum scolares pro gradu baccalaureatus examinatos et admissos, et praesentati sunt per examinatores tres scolares secundum hunc ordinem: Johannes Armenus²⁾ de septem castris. . .*

1401-ben: *Secunda die Januarii congregata est facultas. . . vocati et visi fuerunt baccalarii, volentes templari pro licentia et fuerunt novem scilicet. . .*

¹⁾ Mivel a hazai örmények közt is van Hovhánján, Hovhánnesz, Ohánján, Ohánnesz, Ohánovics (mind az öt alak = János. L. Szongott, „A magyarhoni örmény családok genealogiája“ 84, 137 és 138 lap) nevű család, nagyon valószínű, hogy az itt szóban levő egyetemi hallgató Hovhánnesz (= Johannes) vezetéknevet viselt. Szerk.

²⁾ Itt az „Armenus“ szó nagy *á*-val (A) van írva, miből következik, hogy hivhatták „Johannes Armenus“-nak (= Örmény János). Ebben az esetben „Armenus“ családnév. A hazai örmények között is van egy család, mely az „Örmény“ nevet viseli („Örmény Kristóf“. L. Szongott, „A magyarhoni örmény családok genealogiája, 139 lap). Szerk.

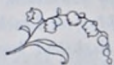
3. Johannes Armenus de Cibinio, qui defecit in quarto Euclidis... továbbá; „13. Oct. congregatio... eligabantur... in consiliarios... de natione Ungarorum Johannes de Armenia¹⁾... .

Hogy ki volt ez az örmény származású hallgatója a bécsi egyetemnek, az, mivel vezetékneve említve nincs, meg nem állapítható; legalább ezen adatokból nem; de kétségtelen, hogy egy legalább is a XIV. században, vagy már előbb is beköltözött örmény család tagjáról van itt szó; a mely család, mint azt az 1401. október hó 13-án tett bejegyzés is mutatja, hol t. i. az említett „Johannes de Armenia“ már mint a magyar nemzet tagja szerepel, később teljesen beleolvadt a magyarságba s valószínűleg magyar vezetéknevet is kapott.

Egész biztossággal ez adatokból azonban csak az állapítható meg, hogy a nevezett Johannes, ki hol mint Armenus, hol mint Johannes de Armenia szerepel, Nagy-Szebenből²⁾ került a bécsi egyetemre.

(Dés).

Máty István.

¹⁾ Ez az idézet világosan mutatja, hogy örmény eredetű családuknak („de Armenia“) ekkor már be volt olvadva a magyarságba („de natione Ungarorum“) . . . és így viselhette az „Erdélyi“ (= Erdélyi János) vezetéknevet is annál is inkább, mert előbb neve az érdekes okiratban így fordul elő: „de septem castris.“ (Hazarészünk [= Erdély] czimerében hét vár látható; azért nevezi a német ezt „Siebenbürgen“-nek [sieben = 7 és Burg = vár]). Szerk.

²⁾ Van a hazai örmények közt még most is olyan család, mely „Szebeni“ vezetéknevet visel („Veronica Fark alias Szebeni.“ L. Szongott, „A magyarhoni örmény családok genealogiája“ 163 lap).

Az itt közölt hiteles adatok tanuskodása szerint egyetemi hallgatónk vezetékneve vagy Johannes (= Jánosi), vagy Armenus (= Örmény), vagy Septemcastrensis („Erdélyi“), vagy Szebeni (Szibincezhi „de Cibinio“).

Habár itt négy eset fordul elő, mégis majdnem határozottan állíthatom, hogy emberünknek Joannes Armenus (magyarul = Örmény János) volt a neve és így a vezetékneve „Armenus“ volt

Megnyugvás.

Emlékezem, midőn imára
Először kulcsolám kezem:
Édes anyám, a legjobb anya,
Együtt imádkozott velem.
Ott volt atyám is, kissé távol,
S szemében egy könyv reszketett...
Arcán mély áhítat vala,
S hő kebléből jött az ima:
„Szent Isten, tartsd meg hitemet.“!

Nem érthetem, még akkor én, hogy
E könyv s ez ima mit jelent,
De érzém, hogy látására
Valami úgy fájít idebent...
S ki hitte vón, hogy könyv s az ima
Kisérni fogja éltemet...
— Evezve az élet tengerén
Könyvezve sokszor kértem én:
„Szent Isten, tartsd meg hitemet.“!

Hogy felnővék, a köz javán én
Nem lankadva munkálkodám,
— Szerény bár, de hű fiad valék,
Egyetlen szép magyar hazám!
S munkámnak, hogy sikerét láttam,
Irgység vont rá felleget...
— S szemembe reszketett a könyv,
S vigaszom csak az ima lón: —
„Szent Isten, tartsd meg hitemet.“!

S bár tiszta volt mindig az éltém,
Rá nem tapadt erkölcsi szenny!
Bár ugy élek, mint az igaz él,
Magáénak kit vall a menny:
Gonoszság és rossz indulat
Rágalmak nyíltul szórja rám...
— Hát ez a jutalom, a bér
A munkás, tiszta életér? —
S az ég sem hallja meg imám?...!

Egék ura, szent Istenem! Te:
Jó és igaz vagy szüntelen,
Fájdalmat küldsz, melynek tűzében
Lelkünk még tisztábbá leszen!
Miket küldtél: fájdalom közt is
Jóságodat fölismerem:
Mít a rossz soha sem talál,
Szívembe égi béke száll:
— S áldlak, hogy megtartád hitem!...

Jósa János.

annál is inkább, mert sajátja a magyar nemzetnek, hogy azokat a családokat, melyek más nemzetiség kebeléről szakadtak le és olvadtak be a magyarságba, nemzetiségük nevéből nevezi el (Toth Béla, Rácz Lajos, Horváth Árpád, Orosz Endre, Szász Károly, Oláh Miklós...).

És itt midőn szíves köszönetet mondok ezikkiró úrnak derék dolgozataért, tisztelettel felkérem lapunk olvasói közül azokat, kiknek kezénél örmény vonatkozású adatok vannak, hogy szíveskedjenek azokat használat végett szerkesztőségünkhez beküldeni.
Szerk.

A MAGYARORSZÁGI ÖRMÉNYEK ETHNOGRAPHIÁJA.

Irta: SZONGOTT KRISTÓF.

— Tizennegyedik közlemény. —

Málom bérbeadásánál a szükséges javításokért a bérbeadó szavatol, hacsak a bérlő hibájának esete nem forog fenn. A bérletből származó nyereség egészen a bérlőt illeti, bérletnek fele haszonra nincs helye. A kézműves, ha a munkát nem végezhetette el a kölcsönös megegyezéshez képest, úgy azt minden további díjazás nélkül újra teljesíteni köteles. A ki megbízásból valamely ügyletet végez, követelheti a kikötött díjat s ha az ügylet nem jöhetett is létre, a fáradozásainak megfelelő kártalanítást.

Külön rendelkezések szabályozzák a hajótörések eseteiben való segélynyújtást. A partra vetett javak elsajátítása határozottan megvan tiltva. A segélyt nyújtók követelhetik ugyan a megmentett javak tizedrészét, vagy ha ez nem látszik elégségesnek, ötödrészét, de az örmény jogkönyv nem helyesli ezt a szokást („de jure armenico — úgymond — id observatur, quod pro tali juvamine nihil est recipiendum“).

9. Fejezet. Örökösödési jog, büntető jog, perjog.

Közleményeink befejezéseül egybefoglaljuk az ősrégi örmény jognak legjellemzőbb örökösödési, büntető és perjogi rendelkezéseit, úgy a mint azokat Kos Mekhithár törvénykönyve alapján számunkra fentartotta az összehasonlító jogtudományoknak egyik nevezetes kútforrása, a lebergi jogkönyv.

Örökösödési jog. Az örmények örökösödési joga kezdetben a fiágiságra volt fektetve s Justinián keletrómai császár volt az első, ki abban a nők egyenjogúságát érvényre iparkodott emelni. Sikerült is törekvése a lemenőknél, vagyis a fiúk és leányok egyenlő örökösödésére nézve¹⁾, de a testvérek örökösödésénél nem jutott győze-

¹⁾ „Equalis divisio — úgymond a lebergi jogkönyv 116-ik fejezete — debet cedere et venire tam ad filios, quam ad filias aequali sorte et successione.“

lemre ez az elv. Gyermek nem létében a fivérek s azok gyermekei továbbra is megelőzték a nőket s azok gyermekeit. Testvéreknek s azok gyermekeinek nem létében az oldalági rokonok örökölnék a negyedik ízig, mely után az állam lép az öröklés jogába. Valamennyi oldalági örökös át tartozik engedni az özvegynek az örökség negyed részét. A súlyos fogyatkozással születettek ki vannak rekesztve az örökösödésből. A felségáruló gyermekei s rokonai nem veszítik el örökösödési képességüket, hacsak maguk is nem valának részesei a felségárulásnak. A gyermekek közt egyenlően történik a megosztás, de az apai ajándékok beszámítandók. A h o z o m á n y n y a l ellátott l e á n y o k a t azonban teljesen kielégítetteknek tekinti a régi örmény jog, megengedve egyébiránt, hogy az apa végrendelete ezt a szabályt megváltoztassa.

A végrendelezés a pap s két vagy három „öreg“ — mint tanúk — előtt történik. A törvényes örökösök meghivandók, hogy ismerjék a végrendelező utolsó akaratát. Jogukban áll ugyanis azt megtámadni a végrendelező életében, de annak halála után nem illeti őket meg ez a jog. Kizárható az a gyermek, a ki szülőjét veri, gyalázza vagy az engedelmességet vele szemben makacsul megtagadja. Minden végrendeletnek magában kell foglalnia az elhunyt lelki üdvéről való gondoskodást célzó hagyományt, sőt az állannak is, ha örökösödik, tennie kell ez irányban valamit.

Az örökösödési szerződés ingatlanokra vonatkozólag teljes mértékben jogérvényes; városi telkeknél és malmoknál azonban egy év, földbirtoknál hét év alatt alkalmazásba veendő. Ha az örökös beleegyezését adta az elidegenítéshez, úgy az ő visszalépési joga elesik. Az örökhagyó adósságaiért az örökös csakis az örökség értékének erejéig szavatol.

Büntető jog. Kos törvénykönyvében találkozunk még azon rendelkezéssel, hogy a gyilkos, ha nem tudja a vérdíjat előteremteni, családjával együtt eladandó; de a későbbi örmény jog elfogadta már a mózesi jognak egyik alaptételét, a tettes kizárólagos felelősségét, valamint azt a keresztény tant is, mely a vérbosszút mint magán

megtorlást kizárja¹⁾, fentartva ezzel kapcsolatban az ősrégi jogszabályokból azt is, hogy legfőként a meggyilkolt családtagjait illeti a gyilkos kinyomozásának kötelessége. Fenmaradt továbbá az ősi joghagyományokból a halálbüntetés megválthatósága. Az, e büntetés fejében vérdíjül fizetendő összeg 365 forint, mert az évnek ennyi napja s az emberi testnek ennyi része van. A vérdíj az örökösödés sorrendjében a családtagokat illeti s akkor is megfizetendő, ha az illető csak közvetve volt okozója a halálnak; nevezetesen az orvos által, a ki hamis szerrel megöli a beteget, továbbá az által, a ki másnak lovát szándékosan megbokrosítja s ezáltal a lovas halálát idézi elő, továbbá a ki gödröt ás s nem teszi azt kellően felismerhetővé; csakhogy a tegutóbbi esetben, ha a szerencsétlenség nappal történik, fele fizetendő a vérdíjnak (mert a felelőség egy része magát a szerencsétlenül járt egyént terheli). Vérdíjjal tartózik az is, ki szilaj ökröt tart, szomszédainak figyelmeztetései daczára sem távolítja azt el, s általa valaki halálosan megsérül; továbbá a gazda, ki szolgáját figyelmeztetések daczára veszélyes útra küldi, a mely ennek életébe kerül. A beszámítás a 15-ik évvel kezdődik; a 12 évesnél fiatalabb gyermek után egy harmad vérdíj fizetendő. A tisztán véletlen balesetekért való felelőség ki van zárva s a jogi mozzanat helyét elfoglalja a vallási, mely szerint a ki nem vonható büntetőjogilag felelősségre, töredelem által tartozik megtisztítani magát a hozzá tapadó vértől. Az önvédelem természetesen meg van engedve, valamint az éjjeli tolvajnak — de csakis az éjjelinek — megölése is. A halottrablónak halál a büntetése, ha a tettest azonnal felfedezik; más különben csak töredelem.

A ki asszonyon vagy leányon erőszakot tesz, halállal bünhődik; másnemű erőszakosságnak s becsületsértésnek fogság a büntetése, becsületsértésnek tekintetvén főleg a szakáll megczibálása. A hamis eskü, hamis mértékek s mérlegek használása s hamis tanúskodás becstelenséget

¹⁾ „Jus nostrum non admittit furem occidere, aut homicidam tirrannicum neque aliquem alium dignum morte, nisi prius jure et sufficientibus documentis convictus.“ Lembergi jogkönyv, 61-ik fejezet.

von maga után. A pénzhamisító kezét vesztli, a tetten kapott gyújtogató, tűzhalállal büntetendő, a tolvaj és bűntársa felakasztandó, a bíró, ki megvesztegetni engedi magát, becstelenné válik, valamint az is, ki mást hamisan bevádol. A felségáruló halállal büntetetik. Ki az uralkodót vagy az ország nagyjait gyalázza, kiközösítettik, s ha pap, megfosztatik papi jellegétől.

Ott, hol a halál vérdíj fizetését vonja maga után, a megsebesülés a gyógyítási költségek megtérítésére kötelezi az eset okozóját. Ha állandó fogyatkozás származik belőle, megfelelő kárpótlásnak is helye van. A kárpótlás felére szállítandó le, ha a megsérült is részes az esetnek előidézésében.

Perjog. A bíró nem egymagára, hanem legalább négy jogértő férfiúnak közreműködésével hozza meg ítéletét. Az ősrégi örmény jog nem enged helyet a fellebbezésnek; mindenki tartozik meghajolni az ítélet előtt, mert a bíróság irányában való engedetlenség egyúttal engedetlenség Isten ellen is, ennek pedig halál a büntetése. Mindazáltal egy fellebbezést megenged a jogkönyv, de csakis a királyhoz. Az ítélet mindkét félnek meghallgatása után hozandó meg; ítélet és közbenső végzések szóbelileg hirdetendők ki. A felek rendszerint nem képviselthetik magukat, miért is a kiskorúak elleni perek elhalasztandók a teljes korúságig. Csakis az asszonyokat képviselhetik férjeik, illetőleg a gondnoksággal megbízott családtagok. A felek kényszeríthetők a megjelenésre, sőt le is tartoztathatók, a míg alkalmas kezeset nem állítanak. A ki háromszori megidőzés után sem jelenik meg, a megállapított birságon kívül perét is elveszíti. Az idegen panaszosok vendégjogot élveznek; az idegenek perei előzetesen tárgyalandók.

A fő bizonyítási eszköz a tanúzás. Csak két-három tanúnak egyező vallomása képez bizonyítékot. A tanúknak a régi jog szerint szintén örményeknek, továbbá feddhetlen előéletűeknek, (viri probi, digni testimonio, fide digni) kellett lenniök. Mindkét fél hozhat tanúkat, a kiknek nagyobb vagy kisebb szavahihetőségét a bíró szabadon mérlegeli. Tanúk nem létében joga van a vádlottnak az

ártatlansági vagy tisztító esküre, különösen midőn a szavatolástól való felmentését igényli azon a czímen, hogy részéről nem forog fenn vétkekesség. Az eskü letévése a panaszos és a bíróság jelenlétében történik; előbb a panaszos háromszor vizet önt az eskü letevőjének kezére. Határvillongások nem eskü, hanem tanúk által intézendők el s általában eskünek csakis egyéb bizonyítékok hiányában szabad helyet engedni. (L. az „Armenia“ 1889. évi folyamában [márcz., ápr., máj. és jun. havi füzetek] boldog emlékü Dr. Molnár Antal derék czikkorozatát).

XXI. Czikkely.

Családi jog a hazai örmények között.

1. Fejezet. Család. Hárszánikh, bészág. Rokonság, sójorság.

Mivel ezen czikkelyben nem egy helyütt van szó örmény jogszokásról, melylyel apáink a mult XIX. század második feléig tényleg éltek is, — szükségesnek láttam az előző czikkelyben közreadni az örmény jog jellemzőbb vonásait; mert csak azok segélyével leszünk képesek jelen czikkely némely részleteit világosan megérteni . . .

. . . És most ezen szükséges visszapillantás után áttérek jelen czikkünk fölötte érdekes tárgyaira . . .

Az örmény a család szót szükebb és tágabb értelemben használja. Szükebb értelemben a család (*ընտանիք* *endánikh*: háziak, familiares, domestici), az apa- anyából és gyermekekből áll. Ellenben a tágasabb értelemben vett család az a ház (*գորհաւանիւ* *kértászdán*, familia), melyben — egy családfő alatt — ennek feleségén és gyermekein kívül, a családfő fivérei is — mindenik a maga feleségével, gyermekeivel, menyecével, unokáival, — együtt élnek. Azonban sajnós, hogy a ,kértászdán'-ok száma hova-tovább fogy; mai napság legtöbb család: ,endánikh'. Örményországban még most is legtöbb ház ,kértászdán'.

A menyekző azon részét, mit a nép végez, „hársznikh“-nak (հարսնիկը vagy röviden hársznikh) nevezik; annak a résznek pedig, mit a pap teljesít, bészág (պսակ) vagy phéság: koszoruzás) a neve.

A rokonság ázkágánuthiun (ազգազանութիւն) és a sógorság chénámuthiun (հնամութիւն).

Lelkirokonok: a násznagy, násznagyné, fogadott fiú vagy leány, kereszt-apa és kereszt-anya. A lelkirokonság nálunk nem képez házassági akadályt.

A rokonság és sógorság fokainak elnevezései ezek:

A menyasszony vőlegénye fivérét dákèr-nak (ամբր), és ennek nejét dákèrgin-nak nevezik; a vőlegényt pheszá- (փեսայ), a menyasszonyt hársz-nak (հարս) nevezik; az após ániér (աներ), az anyós zokáncs (զորանչ). A menyasszony vőlegénye apját szgeszrájr (սղխորայր), anyját szgészur-nak (սղխուր) nevezik; däl-nak (ամու) nevezik a vőlegény menyasszonya nővérét, és a menyasszony vőlegénye nővérét.

Régen gyakortább léptek az örmények házasságra, mint napjainkban. Az agglégények és aggszűzek száma hova-tovább szaporodik.

2. Fejezet. Kêrorenkh. Dshez. Ereszcsur.

A kölcsönös ígéretekről, feltételekről szóló iratot, mit a házasulandó felek esküvő előtt készítenek el, kêrorenkh-nek (irat) nevezik.

A nő kelengyéjét, a minek Keleten hárszi ozsíd (հարսն օծիւ) a neve, mi dshehez-nek¹⁾ nevezük; az az ajándék, mit a vőlegény menyasszonyának ad, Örményországban jérészác djész vagy jérészdjészekh (յրէշաճիւք), nálunk (a hazai örményeknél) ereszcsur (երշխուր) nevet nyert. Az iratot is, melyben erről az ígéretről szó van, szintén ereszcsurnak nevezük. Az ereszcsur ház, föld, birtok, vagy akkora pénzbeli összeg, hogy abból a nő, ha özvegyiségre jutna, el is élhet. Az „ereszcsur“-t a törvény e hazában még bukás alkalmával is kiszakította a férj

¹⁾ Dshez arab szó, örményül ozsíd.

vagyonából; mert az ereszcsur nem közös vagyon: ez egyedül csak az asszony tulajdonát képezi.

Legtöbb völegény menyasszonyát saját házához viszi; de van olyan eset is, midőn a völegény megy a menyasszony házához lakozni: ez a házi vö(legény): dunpheszá . . .

3. *Fejezet. Az akták nyilatkozatai. Dos, paraphernalis levél, dotalitius contractus.*

„Nem volt itt (Szamosújvártt) soha szokásban, hogy a férjhez menendő szüzeknek adandó dos-áról¹⁾ való írást valami idegen regiusok, vagy idevaló tanácsbeli urak előtt adgyák, hanem azt a házasulandó maga, vagy annak atyja, vagy testvére, atyafia subscribálták és mindenkor törvényesnek tartatott s most is annak tartatik; már régen törvénynyé vált usus, hogy a dósról való levelek minden intabulatio nélkül az első classisba²⁾ helyeztettek.“ (Vár. lev. 1794. „Kovrig krida“).

*

„Az örmény nemzet közt szokásban van, hogy a szülők leányaiknak férjhezmenetelük alkalmával „paraphernalis“ leveleket adnak; már pedig az, mi valamely városban rég óta van szokásban, törvényül tekintetik.“ (Méndruly Kristóf 1795 évi irataiból. Vár. lev.).

*

„Az örmény nemzetnél szokásban van, hogy a leánynak férjhezmenetele alkalmából a szülők aranylánczot adnak. (Vár. lev. Méndruly kridális irataiból. 1795 év).

*

„Szamosújvár város régi szokása szerint az asszony-ságok competentiája vagyis dossa férjhez adások előtt határozatott meg.“

¹⁾ Dos latin szó: menyasszonyi ajándék.

²⁾ Itt nem első osztály, hanem első hely. Ugyanis a XVIII. században és XIX. század közepéig az a szokás dívott az örmények között, hogy csőd esetében előbb a dos szakítottatott ki a férj vagyonából . . . és csak aztán elégittettek ki az adósok.

Gajzágó Mária, Karátson Ázbej felesége: „Tudom nyilván és bizonyosan, hogy ezen szab. kir. Szamosújvár városában régi gyökeres szokásban volt és ma is megvan, hogy az asszonyoknak ereszcsurrt vagyis dost szoktak ígérni férjhez adások előtt. (Vár. lev. 1797. „Számartó krida“).

*

„Ezentúl akárki is házassági szövetségre lépne, addig ne esküdjék meg, míg a ‚dotalitius contractust‘ a tanácsnak be nem adják; mert különben, ha a férjek kridába esnének, dosaikat csak akkor praetendálhatják, ha a férjek javaiból előbb a creditorok teljesen ki lesznek elégítve.“ (Vár. lev. 1805—578 sz.).

*

„Városunkban eleitől mostanáig az a szokás volt és vagyon az örményekre nézve, hogy a házasulandók részéről a dost (vagy másképen az ‚ereszcsurrt‘) az apai hatalom alatt levő völegénynek apja egyezésnél fogva szokta ígérni az összekelés előtt a menyasszonynak — és az arról kelendő irást nem az apai hatalom alatt levő völegény, hanem maga az apa subscribálja és adja. Ennél fogva az illetén móddal készitendő irás itten egyáltalában soha sem vétetett ajándéknak (paraphernum), hanem csupán csak dos-nak és dotalicilis contractusnak, mely a hazai törvényeknél fogva is különbözik a paraphernumtól, menyekzői ajándéktól, a mit a férjhez menendő leány elmátkásítása vagy egybekelése előtt és azután a völegénytől, avagy atyafiaitól pénzben, aranyban, ezüstben vagy clodiumokban effective kap, — mely dos-sát az asszony csak abban az esetben kapja ki az apai közös massából, ha férje apjánál elébb és osztozatlanul hal meg; ha pedig a férje megosztozott, akkor csak a férje javaiból kapja ki dosát. Ezen megrögzött szokás a következő alapos okon épül: Az apa azért adja és subscribálja a dotalitius contractust, mivel ezen város kereskedő polgárokból állván, a fiúk, megházasodásuk előtt mindnyájan az apai hatalom és dispositio alatt vannak, oly annyira, hogy azoknak meghalálazásakor kezeknél és

birtokukban semmijek sem lévén, — döst sem ígérhetnek; azért a d o s-adást mindenkor az apa szokta megtenni és a contractust megírni, mely teher az apa kimultával nem annak közös massájára, hanem mindenkor völegény fiára s részére jutandó javaira szokott szállani; ha pedig a fiú megházasodása előtt az apai hatalom alól kijött s részét kikapta, — ekkor a döst nem az apa, sem más valaki, hanem maga a völegény szokta adni és a contractust megírni. (Vár. lev. 1832. decz. 27-én tartott tanácsülés jegyzőkönyvéből. 1832—1360 sz.).

*

„Az asszonyoknak férjhezmenetelük alkalmával szüleik vagy atyafiaik által adatni szokott allaturalis¹⁾ és paraphernalis jegyruhák, pénz, clenodiumokban²⁾, nem különben a völegény vagy ennek rokonai által mátkájoknak az esketést megelőző napokon írásba tett és ígért dos³⁾ értéke a cridalis massából kiszakíttatott.“

*

„Nos jurata communitas L. R. Civitatis Szamosváriensis. . . testamur eam inter hujatem Armenam Nationem indeusque a fixae jam per longam annorum seriem in hac patria domiciliationis viguisse ac de praesenti etiam vigere consvetudinem, usu longinquo roboratam, et inde ab incunabulis Civitatis in legem municipalem adultam, ut viris absque solatio prolium decedentibus, imo prolibusque supermanentibus, sed in statu minorenni obeuntibus, uxores eorundem, cessante ulteriori ad bona maritalia quocunque sub praetextu formanda pretensione, cum exolutione

¹⁾ Affero (adfero), attuli, allatum: hoz, előhoz, használ, hasznot tesz; az ,allatum'-ból allaturus, a, um és allaturalis. Allaturalis ruhák = kelengye, hozomány.

²⁾ Clenodium, ii kincs, drágaság, jede kostbare Sache; a clenodium-ból csinálta a német a Kleinod szót: ékszer, kincs, drágaság, drágakő.

³⁾ Nagy különbség van a ,dós' (= menyasszonyi ajándék, örményül ereszesur) és az ,allaturalis' tárgyak (= paraphernum, kelengye, hozomány) között.

dotis contractualis (quae legalem dotem notabiliter excedit) simpliciter absolutae fuerint, consequenter ab omni ulteriori, uti promissum est, praetensione praecclusae. In cujus fidem . . . dedimus.“ (Vár. lev. 1799. ján. 30).

*

A tanács egy hivatalos iratában ezeket írja: . . . „Testamur in emaritatione, dotationeque puellarum eam in hac commerciali Civitate nostra ab antiquo viguisse, ac de praesenti vigere etiam consvetudinem, usu longinquo et fororum etiam altiorum decisionibus roboratam, ut nuptui datae filiae, tempore emaritationis per Genitores, aut illis deficientibus per germanos fratres illis collatis donariis ac paraphernalibus (nullo regressu quoad ultiores praetensiones erga Genitores, aut suos fratres formandi super manente) nisi Genitoribus vi testamenti ne fert condendi aliter visum fuerit disponere, contentari debuerint ac debeant, consequenter jus ad participationem tam fundorum civilium, quam bonorum mobilium petendi nunquam competiisse et nec mere competere“ . . . 1816—1437 sz.).

*

„Városunk fennállásától fogva itten (Szamosújvárt) a hazai törvényeken alapult azon polgári szokás divatozott, és áll ma is fenn, hogy a magtalanul elhalálozott asszonynak hátramaradott özvegy férje a jegybe vett javakon kívül, elhalt feleségének szüleitől kapott minden paraphernalis javait az örökösöknek tartozik kiadni.“ (Vár. lev. 1839—215 sz.).

*

„Van városunk örmény ajkú és nemzetiségű lakószámainak egy ősi szokása, mit magokkal hoztak Ázsiából és e szokás az, hogy a férjhez ment leányok atyjuknak halála után, — hacsak végrendeletileg nekik positive valamit nem hagyott, — örökösödési joggal nem bírnak; mely szokást megtelepedésök óta, mindamellett, hogy a fels. Udvar 1813-ban 2063 sz. és 1815-ben 244 sz. alatt kelt rendeletében. mely Szamosújvárt

1828. febr. 13-án hirdettetett ki, a multra nézve ezt helybenhagyván, a jövőre nézve eltörölte, — mégis gyakorlatilag a mai napig megtartották az örmények.“ (Vár. lev. 1852—2605 sz.).

XXII. Cikkely.

Születés és keresztelés.

1. Fejezet. Keleti és hazai szokás.

Kelet némely vidékein az újszülött testét sóval hintik be; nálunk születés után azonnal minden gyermeket langyos vízzel mosnak meg.

Tudtommal a hazai örmények között nincs hímnő (csira, hermafrodit).

A régi örmények Ázsiában hitték, hogy a gonosz szellemek megcserélhetik az újszülött gyermeket; azért az anya párnája alá fegyvert vagy nyársat tettek, hogy távol maradjon a gonosz szellem. — Chorenei Mózes¹⁾: Azt hitték, hogy Astyages utódainak nejei büvölték meg a királyfit (Ártávázd-ot), mivel (az apa), Ártásesz nekik (a manoknak) sok bajt okozott. Ezt a dalnokok a regében így adják elő: „A sárkány-ivadékok elragadták a fiút Ártávázd-ot és helyébe egy manót tettek (ἡρπαγαροῦν ἀποσπῆναι ἀπὸ τοῦ βασιλέως καὶ ἐπιθεῖν αὐτῷ τὸν δράκοντα) : visábázunkhh kogháczhán zmánugèn Ártávázt jév tév phochánág jétin).

Némely helyütt Örményországban még most is hiszik, hogy angyal hozza a gyermek lelkét és az jelen is van a szülés alkalmával.

A magyar a kérdezősködő gyermeknek ezt a választ adja: „A golya hozta a kis babát“; ellenben az örmény (Szamosújvárt) így: „A bábaasszony (mám) hozta a Szamosból.“

Majdnem minden rokon tesz, midőn a gyermek-ágyas anyát meglátogatja, az újszülött párnája alá valami ajándékot.

¹⁾ Khorenei-Szongott, Nagy-Örményország, II. k., 61 fej., 151 l.

Rendesen a násznagy és násznagnő — a kereszt-apa és kereszt-anya. Keresztelés alkalmával a kereszt-anya nemcsak a papnak ad ajándékot, hanem a kántornak, a bábaasszonynak és a gyermeknek is. Az örmény pap a kereszttség és bérmlás szentségét egyszerre adja fel; ellenben a latin egyházban csak a püspök bérmlhat.

Az anya, szülés után 42 napra kel fel az ágyból; 8—9 hónapig szoptat. Eddig az anya ömaga szoptatta gyermekét . . . és egészséges volt ő is, gyermeke is; de most, hogy a káros hatású „mider“ használata az örmények között is elterjedt, akárhány örmény anya, kétes erkölcsű dajkákra bizza — gyermekét.

2. Fejezet. Keresztelési lakoma.

Akkora és oly költséges lakomákat rendeztek a magyar-örmények keresztelés alkalmával — még a mult században is, — hogy akárhány család a tett szükségtelen nagy kiadást — megérezte; azért a hatóság ezen fényűző szokást, a takarékoság egyik ellenségét, úgy üldözte ki az egyes családok házaiból, hogy ezen lakomák megtartását egyszerűen — tiltotta. Ime egy ilyen rendelet:

„Keresztelési lakomára a távoli barátok (heruvánczh párégámákh: հերուվանցի քարեկաւանց) és a rokonok¹⁾ csapatonként ne merjenek elmenni; hanem csak az anyák (máréré), nővérek (khêrvédikhê) és a nagyon közeli rokonok²⁾ (izsov modigi ázkágánnér) mehetnek el.“

„Kereszteléskor vagy temetés alkalmával semmiféle lakoma ne legyen (որ մէկ սոյ արեկ մըն ալ չիլայ: ocsb

¹⁾ Az aktában: *խնամի*, chênámi = affinis, nem vérszerint való rokon. Például *A* leányát *B*-hez adja nőül; *B*-nek atyafiai (vérszerint való rokonai) *A*-ra nézve csak chênámi-kh (sógor — Schwager).

²⁾ Ázkágán (*այ զալան*). Az örmény az egy családból eredt atyafiakat (férfi és nő) ázkágánnak (cognatus, consanguineus) nevezi.

meg szoj hárg¹⁾ mên ál eshiláh): ne igyanak ilyenkor se bort, se poszt-pasztot (*sz poszt pasztot*), se csokoládét ne igyanak (*haldh*: chêmevi); következőleg sem lakoma-részletet, sem lakomát a házhoz senkinek se küldjenek (ocsh nászibnér²⁾ u szégháner chérgévin), mint eddig volt szokásban (incsbesz ál áracs szovoruthiun gár) tizenkét magyar forint büntetés terhe alatt.“ (Vár. lev. 1772—77. szám).

„A gyermekágyas nőt (*szeggyuñ*: dëghazhkán) az anyán, a nővéreken és a fivérek nejein kívül más ne látogassa meg; sem paszitát (= keresztelő, keresztelés alkalmával adatni szokott lakoma, Kindsmahl, Taufschmaus, Kindtaufschmaus; a rendeletben örményül *szeggyuñ*: dëghádurkh), mint eddig szokásban volt, — ne adjanak.“ (Vár. lev. 1765. ján. 24-én tartott tanácsi ülés határozataiból; 10-dik pont).

„Ezután a gyermek-keresztelés alkalmával a keresztapa mit se adjon sem az anyának, sem a gyermeknek — ajándékba (*sz haldhau z haldhau haldhau*: hecsh ikhménál cshi bidáh gënkhéhájrë). Házától se küldjen a keresztapa (a gyermekágyas házhoz) sem rántottát (*sz galdhau haldhau*: vécsch czévádzjégh chérgévi), sem a díját a vizből való kihúzásnak (*sz haldhau*: csére hánelu.“ (Vár. lev. 1765. ján. 24-én tartott tanácsi ülés határozataiból; 36-ik pont).

„Keresztelés alkalmával lakoma ne legyen; a jelenlevőket se boiral, se csokoláddal, se egyéb csemegével ne kínálják; következőképp se asztalt (kész lakoma) vagy részeszetet („nászib“) ne küldjenek egyik helyről a másikra úgy, mint ezelőtt volt szokásban — tizenkét magyar forint büntetés terhe alatt. (Vár. lev. 1772—77 sz.).

¹⁾ Oly elmaradhatatlan kelléknek tartották apáink ezeket a lakomákat (vendégeskedést), hogy habár az örmény nyelv a lakoma kifejezésére négy külön szóval is bír (*szeggyuñ*: goeshunkh, *szeggyuñ*: chëráchunkh, *szeggyuñ*: chëráchdsáunkh, *szeggyuñ*: chëncsujkh), mégis a „lakomá“-t hárg (necessitas, tributum: szükség, adó) szóval fejezték ki.

²⁾ Nászib arab szó, jelentése: részlet, a lakomának azon része, mit másnak a keresztelés alkalmával a házhoz küldenek.

„A régi költséges keresztelési, menyekzői és temetkezési szokásokkal 1789-ben hagy fel Szamosújvár városa.“ (Vár. lev. 1789--192 sz.).

XXIII. Cikkely.

Az örmény házasság.

I. Fejezet. Jegyváltás Keleten.

„Kinek nincs neje, annak nincs lelke“ (*Над чїмъ знїти, єнакъ знїти* — Ov gin cshuni, hoki cshuni) közmondással támadják meg Örményországban azt a férfiút, ki késedezik maga idején házasodni; ez azonban nagyon ritkán történik és gyakoribb az időelőtt, mint a későn történt házasodás.

Alig éri el az ifjú 15—16 — mondja Cselingárián Jakab — és a leány 13—14-ik életévét, a szülők már komolyan gondolkoznak a házasságról. Volt olyan tréfás eset is, hogy fiú és leány gyermekkoruk óta jártak jegyben¹⁾. Ha a választás még meg nem történt, akkor apa és anya összeülnek, tanakodnak, előhozakodik egyik is, másik is a maga választottjáról. Mihelyt valakiben megegyeztek, azonnal elkezdődik a tudakozódás a kiszemelt leány jelleméről és jó tulajdonairól. E szerepre rendesen az anya vállalkozik, ki keres alkalmat a leány rokonaival, ismerőseivel találkozhatni; sőt magát a leányt is meglátogatja, mert eljárásában a közmondást követi, mely ezt tartja (*Уопре мѣу, узрѣти ум* — Moré dész, ágheshigén ár): Ismerd meg előbb az anyját, csak azután vedd el a leányát.

¹⁾ Panaszkodott egy gazdag paraszt-asszony, hogy a szentek neki gyermeket nem adtak. „Szent Güráge (zárda-templom Ástárág-ban, nem messze Eesmiádzintól) bizonyára teljesíteni fogja kívánságodat“ — mondá az örmény pásztorné. „Ha szent Güráge megajándékoz egy leánynyal — így szólott a gazdag asszony — akkor leányom fiadnak lesz felesége. Isten a tanúm.“ Nem sokára anyja lett egy leánynak, ki felnőtt: az anya meg is akarta szavát tartani, de férje tudni sem akart a szegény pásztorfiúról. Azért a fiút zárdába küldötték, ki idővel IV. Nerszesz név alatt a „Kátholikosz“-ok székébe ültetett.

A szemérem-érzet és a bátortalanság meg nem engedik, hogy az örmény ifjú vagy leány még bár egy szóval is említést tegyen a szülők előtt a házasságról, vagy a férjhezmenetelről. Ha szerelemre gyúladtak, akkor szívök titkát bizalomteljesen anyjukkal közlik; mert jól tudják, hogy ez hajlandó hő kivánságaikat teljesíteni. Az anyák mihelyt látják, hogy gyermekeik valódi érdekéről van szó, pártfogásuk alá veszik és e szerepben az örmény nők — hatalmasak. Erélyes fellépésével mindig érvényt tud szerezni akarátának az anya és nem engedí, hogy gyermeke elessék a szerencsétől még abban az esetben sem, ha e lépést maga a férj ellenezné is. Az apa gyermekeit soha se kényszeríti, ő gyermekei akarata és szabadsága ellen mit sem követ; a férj egyértelműleg cselekszik nejével. Ez által is különböznek az örmény nők Kelet többi asszonyaitól. Az örmény gyermekek a családban szabadok és függetlenek. Közös választás után egy lépést sem tesznek e fontos ügyben a szülők addig, míg meg nem kérdezték gyermekeiket, hogy meg van elégedve a választással. — Ha ezt elmellőzik a szülők tenni és gyermekök akarata ellen cselekednek, akkor még a félénk leánynak is van annyi bátorsága, hogy az Úr oltára előtt, a pap ezen kérdésére: „Akarsz-e N-hez férjhez menni? a tiszta igazságot feleli: azt mondja, mit szíve érez. Hiszen a templomban nem szabad igazságtalanságot mondani; aztán anyja is szigorúan megfeddené a legkisebb valótlanságért: ¹⁾ azért úgy cselekszik, mint Isten parancsolja.

Mihelyt férj és nő meg vannak állapódva abban, hogy N. leány kezét megkéri, — azonnal attól, ki a háznak legjobb barátja és tanácsadója, ki a család örömeiben, fájdalmában részt vesz: a házi paptól tanácsot kérnek. Ez, a házasulandó ifjú apjával vagy valamelyik közeli rokonával megy leánykérőbe. E küldetésben éjjel járnak el — titokban. A sikertelen lépést nem szabad nyilvános-

¹⁾ Gyakran fordult elő ilyen eset, azért a nem rég elhalt IV. György katolikosz az örmény egyházi törvényhez még fűzött egy cikkeyt, mely szerint köteles a lelkész még a jegyváltás előtt meggyőződni arról, hogy a választottak egyértelműek-e a szülők akarataival?

ságra hozni. Valamint az ifjú szülői, úgy a kérő is szégyenlik magukat, ha tagadó választ kaptak. Különbén a leány szülei is nagy előzékenységet és udvariasságot tanúsítanak a vendégek iránt; rendszeren nem szoktak azonnal választ adni, hanem erre bizonyos időhatárt kérnek, hogy a „meglepő újságot“-ot megfontolhassák és a családi tanácsot összehívhassák. Ezen határidő alatt az anya megkérdi leányát, hogy hajlandó a megnevezett férfival elmátkásodni. Habár nem ad határozott választ a leány, azért mégis megérti őt anyja.

Mihelyt eltelt a kitűzött idő, újra elmennek a kérők a leányos házhoz; az igenlő válasz elhangzása után a lelkész előbb imádkozik, azután átadja a leálynak a vőlegény jegygyűrűjét. Eddig nem viselt a leány lepelt, most teszi első ízben arczára a lelkész azt, mely a hátán át a földig ér. A hányszor csak jegyese körében van, mindig viseli a gyűrűt és a lepelt. Nem szívesen viseli a jegyesség e jelvényeit, mert ezek arra emlékeztetik őt, hogy nemsokára lejár leánykora, — aztán még barátnéi is tréfálódhatnak vele. A jegygyűrűbe rendszeren kék színű kő van, foglalva. A gyűrűváltás után nemesak értesítik a jelen nem volt vőlegényt a megtörtént ünnepélyes cselekményről, hanem meg is hívják az ara szülei házához.

Egy pár hétre az eljegyzés után családi, úgynevezett bemutatási ünnepélyeket (menyasszonynéző *supūūntu* hárszëndész) és vőlegénynéző (*phūūūntu*: phészándész) — tartanak. Előbb az arát, azután a vőlegényt látogatják meg. Ezen ünnepélyeknek az a célja, hogy mindkét család megismerhesse a jegyeseket. Ekkor lépi át az ara, mint jegyes, első ízben vőlegénye házának küszöbét; mindenkítől, kinek bemutatattik, kap valami ajándékot: gyűrűt, fülönfüggőt vagy más ékszert. Ezen kávé-, vagy tea-ünnepélyek, melyekben részt is vesznek a meghívott vendégek, délután veszik kezdetüket; a férfiak azonban csak este mennek el azokra, hogy családjukat haza kísérhessék. A távozó asszonyokat tele rakják édességek- és czukor-neműekkel, hogy jusson a „kicsinyek“-nek is.

Igy jő Örményországban nyilvánosságra a jegyváltás, mely azonban nem kötelező. Van olyan eset is, midőn

„visszalesz“ a jegyváltás, ha a jegyesek, vagy ezek szülei közt valami egyezhetlenség támadt.

2. Fejezet. Örmény menyekző Keleten.

Örményországban az ifjak legkellemeseb emlékei a jegyesség idejére esnek. A különben szigorú szülők ezen időben szives készséggel teljesítik gyermekeik kívánságait. Minden alkalmat felhasználnak arra, hogy a jegyesek óráit megédesítsék. Nincs időtöltés, mulatság, vagy a közelben bucsú, melyről ők elmaradnának. Sőt a gazdagok távol eső helyekre is tesznek kirándulásokat; elmennek pl. Áni-ba, mi eltart egy-két hetet.

Ekkor készítik el nagy sietséggel a szülői háznál a kelengyét, a mi ruhákból, fehérneműek-, ágybeli- és ékszerekből áll. Ezek értéke mindig arányban van a szülők vagyoni állásával. Ennyi a menyasszony hozománya.

Az örmények ős-idők óta szombat nap tartják a menyekzöt. Csak hosszas tanácskozás után állapódnak meg a jegyesek szülei abban, hogy melyik héten tartsák meg a menyekzöt; mert a leány szülei szeretnék azt minél későbbre halasztani, ellenben a völegény részéről sietnek a dologgal.

Ha választottak már a völegény szülei násznagyot — *գործաւոր* gènkháhájr, vagy *խաչեղբայր* chácshjéghpájr — úgy egyik igen fontos teendőiken túlestek. — Igen nevezetes személy igen fontos teendőiken túlestek. — Igen nevezetes személy Örményországban a násznagy. Ez nemcsak pártfogója az új családnak, hanem a születendő gyermekeknek is keresztapja. Azért meglelt korúnak, jó családból valónak és olyanak kell lennie, ki ne irtózzék a különféle kiadástól, hanem szívesen vállalkozzék a pártfogói¹⁾ szerepre.

Végre elérkezett a menyekző hete. Nyolcz nap mulva megtartják az esküvőt. Az ara kedvetlen; mert habár szívesen megy férjhez, mégis aggasztja szívét a gondolat, hogy otthonát, szülei házát nemsokára el kell hagynia. De szórakozást talál barátnői körében, kikkel együtt tölti

¹⁾ Megtörténik, hogy törökök és kurdok is örményt kérnek fel a násznagyi tiszt teljesítésére, ki ekkor, „kherváh“-nak neveztetik.

el a hetet; meghívták ezeket az ara házához, hogy elbucszúzzanak tőle, még mielőtt ez asszonygyá lenne. A hét valamelyik napján együtt megy barátnéivel fürödni¹⁾; nem sokára azután az Úr asztalához járul. Hasonlót tesz a völegény is a menyekző előtt.

Mindkét háznál tartanak menyekzöt. Férfi és nő közösen állapítják meg a vendégek névsorát. A meghívás úgy történik, hogy egy vén szolgálót küldenek el sorban a vendégekhez; előkelő házaknál az a szokás, hogy a családatya külön-külön levelet ír az egyes vendégeknek; a leveleket a szolga viszi el²⁾).

Szombaton délelőtt az ara a násznagytól értékes ajándékokat kap: ékszereket, ruhanéműeket. Ugyanazon nap veszi át arája szüleitől a völegény is menyekzői ruháját. Ez a ruha mindig nemzeti jelmez. A völegény az oltár előtt csak nemzeti öltözetben jelenhet meg, még abban az esetben is, ha máskor európai ruhát viselt.

A menyekző szombat este az alkonyat beálltával kezdődik. A zenészek elejébe mennek minden érkező vendégnek. A násznagy családjával együtt foglalja el az első helyet; ő a társaság szónoka. Most hozzálátnak az evés-iváshoz, azután némelyek tánczólnak; de legtöbb ifjú a völegénnyel ingerkedik, ki barátai körében ölti magára a most megszentelt menyekzői ruhát. A völegény türelme próbaköre van téve; mert csak nagy későre kerülnek az egyes ruhadarabok kezébe. Mindenki előbb megvizsgálja azokat, azután — elárverezik. A becsült pénzt vagy a szentegyháznak adják vagy jótékony célra fordítják.

A míg a völegény felöltözött, az asztalokat is megterítették. Mindenki helyet foglal. És alig végezte be a pap „Áld meg ezt az asztalt“ (*Ορθηλαι κληνην* — orneá ézszeghánsz) kezdetű imáját, már is megválasztották a rendezőt (gárvárisch), ki nemcsak maga mond áldomásokat, hanem másoknak is ő ad sorban engedélyt arra, hogy felköszöntöket mondhassanak.

¹⁾ Az örmény nők — szokás szerint — minden két hétben mennek egyszer fürödni.

²⁾ Falú helytt mindenki előtt nyitva áll az ajtó; azért minden egyes menyekzőnél ott van az egész falú.

Az esküvő óráját a jegyesek szülei előre szokták meghatározni. Ezt rendszeren éjfél utánra teszik. Falvakon még későbbben mennek templomba: hajnal hasadtakor. A vőlegény vendégei addig ki nem indulnak, míg vissza nem jön az a néhány ifjúból álló küldöttség, melynek tiszte volt eljárni abban, hogy készen vannak már a menyasszonyéknál? Majdnem minden vendég elmegy az esküvőre. Az anyának honn kell maradnia; vele maradnak az öreg vendégek is.

Mivel a menyasszonyt éjjel vezetik oltárhoz, azért az útát fáklják fénye világítja meg. Muzsika-szóval mennek. Elöl vannak a zenészek, ezek után mennek az ifjú vendégek, kik között van a vőlegény is; azután jönnek a többiek. Mindenki gyalog megy. A vőlegénynek, mielőtt átlépné a szülői ház küszöbét, két selyem-zsebkendőt akasztanak mellére, egyik zöld és a másik piros színű; egyiknek végét a bal vállhoz erősítik, a másik lenyulik az övbe. Ez a boldog vőlegény ismertető jele (gánács-gármir goszbánt) Mennek az ara után.

A menyasszony szülei házánál sokat nem késnek. Mihelyt elvégezte a pap imáját, az apa ünnepélyesen átadja leányát rövid beszéd kíséretében, mely az anyát és a leányt sirásra fakasztja. „Adja Isten — így szól a többek közt, — hogy leányom találja fel új otthonában azt a ragaszkodó szeretetet, melyben a szülei háznál részesült.“

Most elindul a menet zeneszóval és örömrivalgások között. „Éljen az új menyasszony, éljen az új vőlegény“ *Къдетъ, норавъсара. къдетъ, норавъсара*: géczcze noráhársz, géczcze noráphészáh). A menyasszony megy elöl a násznagy testvéreivel. A meglett korú násznagy pedig az öregek közt van; de helyettese: fia, vagy rokona a vőlegény oldala mellett halad; ez a helyettese vezeti a menyasszonyt is oltárhoz. Mindazt a kiadást, mit a vőlegénynek a templomban, vagy az ajándékozást, mit útközben kellene tennie, a násznagy zsebe fedezi. — A menyasszony bokáig érő finom kettős lepelt visel. — Az alsó zöldet a piros színű felső lepel fűdi.

A jegyesek csak a templom ajtajában nyujtanak egymásnak kezét. A bemenetnél megállanak. Most a pap felszólítására imádkozva háromszor meghajtják magukat; erre — míg egy sárágánt elénekelnek — a menet az oltár előtt van. Miután elhangzott a völegény és menyasszony ünnepélyes „igen“ szava, a pap a menyasszony nyaka köré keresztrel ellátott piros szalagot tesz; mi annak a jele, hogy mielőtt átadtnék a férjnek, még egy imádságot kell meghallgatnia.

Az esketés befejezése után a vendégek e szavakkal üdvözlik az új-párt: „Boldog legyen szent házasságod“ (Ἐὐνοῦσθε τὸν ἱεὺρ ἁγῶν ἁγιασθῆναι: Snorhávor lini szurp bészágét). A szülőket pedig így köszöntik: „Legyen ezután is szemed fénye“ (szereteted kiváló tárgya, ἡρπὴ ἡρπ ἄcshkhêt lujsz); mire ez a felelet: „Maradj te is szemed fényével“ (Gyermekeid ezután is szeressenek: Ἐργὸν ἡρπὴν ἄcshic, Ácshic lu-szov mênász).

Alig ért ki az új-pár a templom ajtajából, máris az összegyűlt fiatalság ezen öröm-rivalgással fogadja: „Éljen a király és a királyné“ (Ἐγγὺθ θωακωτορ ἢ θωακωῖθ: Géczezen thákavor u thákuhi). E perctől kezdve a míg csak tart a lakodalom, a vendégek a völegényt és menyasszonyt, „király“ és „királyné“-nak hívják. — Míg a menet ¹⁾ haza ér, az úton vagy a házi szolgálóval találkoznak, ki pár galambot hozott, vagy a mészáros tartoztatja fel őket, ki az áldozatot a „királyi pár“ lábaihoz akarja tenni... Ezeket a násznagy gazdagon meg is ajándékozza.

A lakodalmas ház bemenete előtt várakozik a türelmetlen anya vendégeivel együtt a „királyi pár“-ra, ki a küszöb elébe egy tányért tett, mit a „király“ egyetlen lépéssel szétdarabol. Ennek jelentése az, hogy erős és egészséges a király ²⁾.

¹⁾ Újabb időben a menet útját bengáli tűz világítja.

²⁾ Falvakon, hol — mint említettük — hajnal hasadtakor tartják az esketést, a násznagy a lakodalmas ház küszöbéről pénz szor a nép közé.

Kisebb közlemények.

Kossuth Lajos és az irgalmas szerzetes. Jakab Elek egy régebbi közleményében érdekes levelet találunk Kossuth Lajostól br. Wesselényi Miklóshoz intézve; a mely levelében Kossuth hírlapi vállalatának fejtegetése után egy misericordiánus pap-doktor csodálatos gyógyításairól igazán feljegyzésre érdemes dolgokat mond el. Miután a hírlap-kiadásról szóló közlendőit előadta, levelét így folytatja: — Azonban egy sokkal fontosabb dologról akarok Neked írni tisztelt barátom. Utolsó leveledet, melyben egy homöopatha orvosnak leküldésére szólítasz fel, én még nem láttam. Távollétemben érkezvén parancsod szerint Lukács Móricz bontotta fel, én tegnap jöven haza, még Lukács csal sem szólottam, csak sógorom mondá szóval, hogy mi van a levélben, s hogy azt utánam küldék Pozsonyba. Én a mint e levelet megírom, azonnal megyek orvost keresni a mint kívánod; azonban lelkemre nem vehetem, hogy egy dologra ne figyelmeztesselek, s igen-igen ne kérjelek, méltóztassál azt tekintetbe venni. Nyitra megyében Rudnón van egy falusi kath. pap, csudahirű orvos, s valóban méltán csuda hirű. Stáhly meglátogatá s azon ítélettel jött tőle, hogy úgymond tanulhat tőle az egész orvosi kar, s fiát hozzá vitte gyakorlatra. Az ember nem charlatan, nem valamely új rendszer-teremtő, mint a nagyhirű csuda-orvosok, — irgalmas szerzetbeli barát, s mint olyan tudományosan tanult orvos, kinek más orvosfelei előtti elsősége a csudával határos kór-ismeretben áll; a bámulatig hiven mondja el egy kis figyelmes vizsgálat után a beteg baját, symptomáit, okait, s következményeit, s aztán ilyenkor májusban 6 hétig botanizál a hegyekben, maga szedi össze gyógy-füveit, a mik pedig itt vadon nem teremnek, tudományos szabatosággal miveli saját kertjében, s adja át a szomszéd város (úgy tetszik Galgócz) gyógyszerárusának, magát mindenkép biztosítván, hogy a kirendelt szerek minden tekintetben olyanok legyenek, — minőkre ő a hatás végett számított vala. — Pénzt senkitől el nem vesz; de élelmi szereket igen; mert számosan feküsznek nála messze vidék szegény betegei, kiket gyógyítás alatt táplál. Ezen ember 20 éven át volt a hegyközi vidék szegény lakosainak védangyala: s nem ismerteték innen a hegyeken: pár év előtt egy nagy úri beteg vetődött hozzá, ő meggyógyítá, s az óta országszertéről tódulnak a betegek, és igen kevés jó vissza tőle vigasztalatlantul; nem hitget, nem állt senkit; de segít, hol már minden orvos mestersége kudarczot vallott. — Nem mende-monda után beszélek; hanem positiv tudomásból. Egy sógoromat tüdővészéből gyógyította ki: házi asszonyom csak nem egészen elveszté már szemévilágát; mit a rudnói pap, annak tulajdonit, hogy utolsó szülésekor (tán 24 év

előtt) vérébe vette magát a téj... és segített rajta; Fiáthné köszvényes fájdalmai következtében megvakult; a pap meggyógyította — lát, ép egészségesen; — tudok esetet, hogy egy vakon születettnek, tudok másat, hogy egy 15 év óta vaknak visszaadta szemvilágát, nem operáció, hanem belső gyógyítás által stb., — általában legkedvezőbb gyógyítása a belbajok hatásából eredett szemnyavalyák; — mondja, hogy nem ismer istenibb éledeletet, mintha vaknak világot adhat! — Barátom! kérlek Istenre, kényszerítlek a hon, s barátság szent nevére, ülj kocsi s vitesd magadat bármi lassan, bármi bajosan ez emberhez; ő, ki annyi reménytelen családot vigasztalt meg már, talán hogy visszaadja hajdani erődöt, épségedet házadnak, hazádnak s nekünk szerető barátainak; ha nem képes — nem fog áltatni.

Mátyás magyar király újonnan restaurált születési házáról, — a sajtó alól nemrég kikerült „Mátyás-album”, s ennek nyomán az „Ellenzék” egyik számának mellékletén (dr. Szádeczky Lajos tollából) írja: hogy egy 1746 évben tartott tanúvallomás szerint e nevezetes régi háznak első, ismert tulajdonosa Kolb István volt, a kinek Mátyás király kiváltságlevelet adott! Később a XVI. század elején a ház, vétel útján Kovács Gáspárra szállt; ettől leánya Kovács Anna s veje Ferenczi Antal örökölte. — Ferenczi Kata keze révén lett azután a Dálnoki János városi tanácsosé 1700. évben: (mikor az örmények Szamosújvár városát építeni kezdték. — Szerk.). Dálnoki János után két leánya: Klára (Joó Mihályné) és Julia (Enyedi Jánosné) örökölték. Ezeknek 1740 táján történt halála után, (tehát Mária Terézia királynő idejében, — Szerk.) örökölte Joó Borbála, kinek első férje Simai János, a második pedig Pápai István volt. Az 1746. évben már Kolozsvár városáé volt, elővétel útján; azonban a ház végében hozzátartozott „sütőház”-at ugyancsak az említett évben Hunyadi Ferencz birta, felesége jussán. A házról és a hozzátartozott ingatlan birtokról szóló okleveleket Enyedi János tartotta magánál, felesége Dálnoki Julia holtáig, azután átadta azokat Simai Jánosnak, a Joó Borbála első férjének. Szerinte a „privilegium” a kolozsvári tanács kezeiben vagyon (1746). — Jakab Elek, a város monográfusa annak idején hiában kereste az érdekes kiváltságlevelet a városi levéltárban. Szabó Károly történetíró találta meg később II Rákóczy György erdélyi fejedelem átiratában (1649-ből) a Mátyás király 1467-iki kiváltságlevelét, Kolozsvár városa levéltárában. (Ezek alapján állíthatni véljük, miszerint a Hunyadiak, e fejedelmi háza a 18-ik század derekán egy pár évig (1740 és 46 közt) házasság folytán örmény kézbe került, — s csak a tulajdonos halála után ment át előbb jogutóda, — utóbb a Kolozsvár város birtokába. — Szerk.)

Irodalom és művészet.

Hájábádum czimet adott a kiváló Álisán utolsó nagy munkájának, mit a mechitháristák kétszázéves jubileuma emlékére irt. Ez a nagybecsű munka, melyet türelmetlenül várt a tudós világ, most került ki a sajtó alól. Negyedréte-alakú, 650 oldalra terjed és 180 képpel van díszítve. A csinos képek örmény városokat, épületeket, érmekeket és más régiségeket ábrázolnak. A sok között van egy gyönyörű szines kép is, mely Árdzruni Melikh evangéliumis könyvéről készült, mely könyvet a mondott örmény királyné 902-ben ajándékozta a váráki örmény zárdának. A Hájábádum két részre oszlik. Az első részben, mely 130 oldalra terjed, Álisán előbb általánosan szól az örmény történelemről és történetirókról; azután rendben 158 örmény történetirót sorol fel, kikeről életrajzi tudósításokat is közöl. A második rész 400 cikkben az örmény történelmet tárgyalja; ebben különösen 1400 évnek (a IV—XVIII. század) örmény történetét adja elő vonzó irálylyal. Száz meg száz történelmet nemesak figyelemmel átolvasott a halhatatlan nevű író, hanem azokat át is tanulmányozta. Így gyűjtötte össze rendkívül beeses munkájához az anyagot, mit nemesak időrendi sorban dolgozott fel, hanem azt földrajzi, történelmi, nyelvészeti, régészeti stb. magyarázó jegyzetekkel felvilágosított is. A Hájábádum ára 50 frank. Megrendelési hely: Direction de l'Imprimerie Armenienne de St.-Lazare (Italie) Venise.

Új örmény lap. Velenczében (a városban és nem a Szent-Lázár-szigetén) „Háj Hántesz“ (Örmény szemle) czím alatt új lap indult meg. Havonként kétszer jelenik meg. Az első szám áug. 1-én látott napvilágot. A kiadó Eruánt Náhábédián, a szerkesztésre pedig két neves örmény író vállalkozott: Árfiár Árfárián és Leon Pásá-leán. Előfizetési ára 10 frank. Az előfizetést ilyen czím alatt kell beküldeni: Haī Hantesse. Casetta Postale 341. (Italie). Venise.

Közgazdasági élet.

A szőlő eltartása. A khinaiaknál egész télen át, egész május haváig lehet a szőlőt teljesen friss állapotban kapni. Náluk a szőlőfürtöket érett, közönséges disznó-dinyében vagyis tökbe rakják a következő módon: Vesznek egy érett tököt és mint nálunk a gyermekek a czinege-csapdát csinálni szokták, belét kiveszik s az érett szőlőfürtöket bele rakják, annyit, a mennyi belefér, azután pedig a levágott darabkával befödik és így lezárva hűvös helyre elteszik.

A halászat Romániában. Tudvalevőleg a román állam területe halakban rendkívül gazdag, sőt a halászat jövedelme az állami költségvetésnek is egyik jelentékeny bevételi forrása. E czímen

ugyanis az 1898—99. években, a statisztika szerint, egy millió és kétszáz ezer lei volt előirányozva; s az egész romániai halászat évi eredményét nem kevesebb, mint százmillió kilogrammra becsülik. A halászati területek között, — melyeknek jökora része az államé, — legjelentékenyebb a Dunadeltája, Tulasától lefelé. A halkivitel innen főleg Oroszországba irányul; de nem csekély mennyiséget fogyasztunk mi is, — sőt legutóbb Ausztriába és Németországba is nagy mennyiséget szállítanak. Az élve szállítás lehetővé tétele végett külön e célra összeállított hajókkal tesznek kísérletet.

Mi ujság az örmény világban?

A párizsi örmények temploma. A párizsi örmények, Páris Zsán-Guzson nevű utcájában építenek maguknak templomot. Ennek az új szentegyháznak alapkövét folyó év július 4-én (péntek nap) tették le. Az első kalapács-ütést György, ki az európai nem-egyesült (luszávoreshnágán) örmények püspöke, a másodikat pedig Vércsuh párizsi örmény pap tette. A templom — hihetőleg — másfél év alatt elkészül. Ez a templom Szent-János nevet fog viselni. A párizsi örmények előbbi papja, ki nem rég halt el, Mánthaseáncz János volt. Ennek rokona: a náthával kereskedő dúsgazdag Mánthaseáncz, ki orosz alattvaló ugyan, de azért gyakran ellátogat Párizsba. — ezen templom költségeinek fedezéséhez 700.000 frankot adott.

Örmény árvaház Párizs körzetében. A „La Revue d'Europe” című havi folyóirat, mely Párisban (173, boulevard Saint Germain) Colonna grófnő (Mme la comtesse M. Colonna) kiadásában jelenik meg, — áuguszt havi számában olvassuk azt, hogy a mondott lap szerkesztősége Páris körzetében örmény árvaházat épít az örmény mézszárlás szomorú alkalmával megszabadított örmény fiúk és leányok számára. Ugyanezen szám még más érdekes örmény dolgokat is mond el „La Question Arménienne” cím alatt. Előbb beszél a brüsszeli örmény kongresszusról és az örmények jelen szomorú helyzetéről; azután elmondja, hogy Colonna grófnő a mézszárlás ideje alatt Konstantinápolyban tartzkodott, hol személyesen látta a törökök vadságát és a hol sok örményt mentett meg. A fizikai és erkölcsi romlástól akarja tehát megmenteni azokat, kiknek életét mentette meg, midőn ezek számára árvaházat, melynek felügyelője maga a grófnő lesz, — épít.

Felelés szerkesztő és kiadó-tulajdonos: SZONGOTT KRISTÓF.

Szamosújvárt, Todorán Endre „Aurora” könyvnyomdája.

Steiniczer Ede haláláról. Nagy veszteség érte — nemrég — az erdélyi egyházmegyét: Steiniczer Ede székesegyházi kanonok és gyulafehérvári plebános Maros-Vásárhelyt sógorának, — Ávedik Simon táblabírónak házában, (hová a gondos apolás és jobbulás reménye vitte) meghalt rohamos sorvadásban, öreg édes anyjának — ki örmény asszony — szerető karjai között. A boldogult, kit Mailáth gróf erdélyi püspök a gyászoló családnak kifejezett részvételben az Egyház valódi gyöngyének nevezett, 53 évet élt; melyből 29 évet töltött egyházi szolgálatban. Sokáig káplánkodott Gyulafehérvárt és Nagy-Szebenben; majd Boicza község plebánosa lett, ezután pedig 10 éven át vezette mint lelkiigazgató a gyulafehérvári papnevelő-intézetet. Ez utóbbi működése határjelző egyházmegyénk életében. Mert ezen tíz év alatt széles és alapos theologiai ismereteivel, páratlan papi életével éppen 10 bátor és munkás generációt nevelt az Egyháznak fentartva mindenikkel a biztató és irányító levelezést az utolsó időkig. Élete a papi életszentség megtestesülése volt. Örökös imádság, elmélkedés s munka között folytak napjai. Leginkább szerette a prédikációt és gyóntatást, melyek míg rajongásig hű hallgatói és lelki gyermekei számára a vigasztalások kiapadhatatlan forrásai voltak életében, ezentúl a néma könyveket fakasztó fájdalomnak maradnak bús utmutatói jó sokáig az emlékezett földjén. Erényes volt az askézis fogalma szerint. Széreny, alázatos a gyengeségig; bőkezű a szegénységig; egyenes, nyíltszívű a gyermekiességig; tiszta a szeplőt-lenségig; meggyőződéseinek hitvallója a hősiségig. Mailáth gróf erdélyi püspök nagy érdemeinek jutalmául kanonokká nevezte ki. E kitüntetés, (melyet nehezen fogadott el), nem változtatta meg életének rendszerét; csupán főpásztorra íránt való hűsége lett nyilvánvalóbb az önként magára vállalt nagyterjedelmű újabb munkakörben. A fiatal papság, az utolsó tíz év nemzedéke még csak ezután fogja érezni: hogy ki volt neki Steiniczer! Csak ezután, mikor nem lesz többé kihez fiúi bizalommal forduljon utmutatásért, s a ki kéréseit oly páratlan szívességgel s mégis oly igazságosan közvetítse fel- és lefelé egyaránt. Koporsója körül állott a maros-vásárhelyi résztvevő közönségen kívül, terjedelmes rokonsága, az erdélyi székeskáptalan, központi papság, tanári kar és a növendékpapság küldöttségeiben. Elhantolásakor mindenkinek szeméből egy-egy bánatos könnyet sajtolt ki a fájdalom! Emléke külön lapot fog betölteni az erdélyi egyházmegye történelmében; a fiatal papság pedig, melynek anyyi éven át lelki vezére volt, szíves emléket fog állítani közadakozásból sirja fölé, hogy időről-időre oda zarándokolva, — ez áldott poroknál termékenyüljön újra lelkében a papi szellem, melynek ő volt két lusztrumon át önzetlen megvetője (Alkotmány).

Templomszentelés és csángóknál. A szamosújvári főesperességhez tartozó Lajosfalva csángó községben gróf Majláth erdélyi püspök több mint 40.000 koronán saját magánpénztárából emeltette a magyar templomot és plebániát. Magyarország népe is büszke lehet rá, mert az ő filléreiből került össze a 6000 korona belső felszerelésére. Minden egyes finom himzésű, művészi alkotású fehérnemű- és ruhanemű-felszereléssel a magyar hölgyek gazdagították e határszéli hitközséget. Különösen gróf Szapáry, Andrássy, Zichy, báró Wodianer, Huszár főúri hölgyek tüntek ki adományaikkal.

Lenovics-alapítvány. Lenovics Gyula dombgyházi nagybíró, boldogult Lenovics József csanádmezei volt főispán és az

örmény eredetű Hollósy Kornelia, a világhírű művésznő fia, — szülei omlékének megörökítésére huszonhatezer korona erejéig alapítványt tett különböző kulturális és jótékony czélokra.

Kinevezések. Kopaecz Mózes csikszeredei adógyakornok, a nagyenyedi magyar kir. adóhivatalhoz adóíztsté nevezetett ki.

Kitüntetés. Bogdánffy Sándor kolozsmegyei árvaszéki nyilvántartónak sok évi buzgó szolgálata elismerésül a koronás arany-éremkeresztet adományozta a Király.

☞ Szamosújvári Hiradó. ☞

— Gróf. Majláth Gusztáv erdélyi püspök szept 15-én indult el bérmautjára a belső-szolnoki esperesi kerületbe Szamosújvár városán keresztül utazva lelkes óvácezióban részesítették a szeretett főpásztort. Ezt a szép óváceziót a „Közművelődés“ szamosújvári levelezője következőképpen írja le: Egész ünnepséggel várták a buzgó szamosújváriak a jó atyát. Midőn a vonat a szamosújvári határt érte, megkondultak a templomok harangjai, jelezve, hogy a magas vendég közeledik. Az állomásnál, hol nemzeti lobogók lengtek, az elemi fiú- és leányiskola, továbbá az iparos-egylet — élén Esztegar Gergely elnökkel — állottak sorfalat. Óriási tömeg tolongott és epedve várta a nagy vendéget hozó vonatot, mely majdnem félórai késéssel érkezett meg. Midőn a vonat berobogott, az önképző fuvózenekar rákezdett a „Hunyady“-ra. A kegyes jó atya azonnal kiszállott, hogy e néhány rövid percz alatt meglássa szamosújvári híveit. A főpásztort Tódorfi Lukács polgármester keresetlen, de igaz szívből jövő szavakkal üdvözölte és kívánt isteni kegyelmet a fáradalmas munkára. A főpásztor kedvesen — hiszen Ő nem is tud másképen — köszönte meg a tanusított figyelmet és sajnálatát fejezti ki, hogy ezáltal nem állhat meg hosszasabban Szamosújvárt. A zugó „éljen“ csillapultával városunk három szép leánya Áján Mariska, Papp Anna és Papp Mariska lépett a főpásztor elé és rövid beszéd kíséretében egy — rózsából és szegfűből kötött — gyönyörű csokrot nyujtottak át. Jóleső örömmel vette át a kegyes főpásztor az ártatlan szívek ezen megnyilatkozását... és köszönte meg. Az idő telt és a vonatnak tovább kellett mennie. A vonatvezető megadta a jelt és a főpásztor hatalmas „Éljen!“ és a fuvózenekar indulója mellett ment utjára, Alsó-Kapnik felé... Mi pedig: „Jó atyánkért esdeklünk, tartsd meg Isten őt nekünk, színed előtt nyerjen tetszést szíves kérelmünk. Te vezéreljed a hit szent fényével utait, szereteted lelkesítse jó szándékait.“

— Szabó János helybeli görög kath. püspök lett a Désen alakítandó tisztviselői egyesületnek első tagja, ki az aláírás kibocsátása alkalmával azonnal száz (100) frtot küldött a vezetőségnek.

— Államgymnasiaumunk tanári korában változás állott be a jelen tanév elején. Ugyanis Füssy József helyét, ki Czeglédre kéredzett el, Walton Róbert (Dés) foglalta el; ellenben a Finta Ferencz, kit Érsekújvár választott meg községi gymnasiumának igazgatójává, tanszékeére a közoktatásügyi kormány dr. Zimányi Dánielt küldötte. Midőn mind a két új kartársunkat szívesen üdvözöljük és nekik munkakedvet és egészséget kívánunk, egyuttal azt is kívánjuk, hogy találják magukat ezen város barátságos falai között — jól.

— Szépen fejlődő polgári leányiskolánk új tanerőt nyert: avallás- és közoktatásügyi miniszter ugyanis a napokban nevezte ki mondott iskolánkhoz Wukovits Márta tanítónőt.